

DEMOGRAFIE VAN VLAANDEREN. „Il n'est de force ni de richesse que d'hommes" schreef, in de zestiende eeuw, Jean Bodin. Dichter bij ons – omstreeks de jongste eeuwwisseling – had L. de Raet het over de Vlaamse volkskracht. In beide gevallen wordt gezinspeeld op de betekenis van de stand van de bevolking voor het politiek en sociaal-economisch leven.

De stand van de bevolking – de demografische structuur – evolueert voortdurend. Het onderzoek van deze veranderingen maakt het voorwerp uit van de demografische analyse.

Een overzichtelijke voorstelling van de demografie van Vlaanderen trachten wij in het volgende schema te vatten:

1. De situatie van de Vlaamse bevolking op dit ogenblik;
2. De demografische ontwikkeling in het verleden;
3. Het toekomstige verloop van de Vlaamse bevolking.

Onder 1 krijgen wij een momentopname – een statistische beschrijving. In combinatie met 2 kan een problematiek worden blootgelegd. Hiermede belanden wij tevens bij een appreciatie. Met 3 – de demografische projectie – komen wij op het vlak van de raming, de verwachting. Het gebruikte statistisch materiaal is afkomstig van het Nationaal Instituut voor Statistiek. Voor doorlopende statistische gegevens over de demografische toestand zie Statistisch Jaarboek en Statistisch Tijdschrift; zie ook: Bevolking en Gezin, De Gids op Maatschappelijk Gebied, publikaties van de Economische Raad voor Vlaanderen en de Conseil Economique Wallon.

1. DE VLAAMSE BEVOLKING NU; EEN MOMENTOPNAME. Het Belgisch grondgebied (30.514 km²) wordt ten behoeve van deze voorstelling verdeeld in drieën: *a*) de Vlaamse gewesten: de vier Vlaamse provincies, de arrondissementen Leuven en Halle-Vilvoorde, de zes Brusselse randgemeenten (44,3 % van de totale landsoppervlakte); *b*) Brussel-hoofdstad (0,5%); *c*) de Waalse gewesten met inbegrip van de Duitstalige Oostkantons (55,2%) (z. Tabellen I en II).

De verdeling van de in de Vlaamse gewesten woonachtige bevolking over de verschillende administratieve gebiedsdelen vertoonde per 31 december 1970 het beeld weergegeven in Tabel III.

Op dezelfde datum bedroeg de gemiddelde bevolkingsdichtheid voor het gehele land 318 inwoners per km². Alleen de densiteit van Limburg ligt beneden het gemiddelde van het gehele land. De verstedelijking is reeds ver gevorderd. Blijkens een studie van het Nationaal Instituut voor Statistiek (Statistisch Tijdschrift, 1967, nr. 9, p. 722-775)

was, per 31 december 1961, 16% van de bevolking van het Nederlands taalgebied woonachtig in plattelandsgemeenten (23% voor West-Vlaanderen), 43% in verstedelijkte gemeenten, 41% in steden en stedelijke agglomeraties (62% voor de provincie Antwerpen).

Een demografisch structuurgegeven van bijzonder grote betekenis wordt gevormd door de zogenaamde bevolkingspiramide: de verdeling van de totale bevolking per leeftijdsgroep. Een sterk samengedrongen bevolkingspiramide – procentuele verdeling over grote leeftijdsgroepen – geeft per 31 december 1961 het beeld zoals in Tabel IV.

Meer dan enkele basisgegevens omtrent de momentele stand van de Vlaamse bevolking verkrijgen wij aan de hand van deze voorstelling niet. Een samenvatting ervan ziet er als volgt uit. Ongeveer 56,1% van de Belgische bevolking is in de Vlaamse gewesten woonachtig; de dichtheid per km² ligt bepaald aan de hoge kant. In vergelijking tot de bevolking van België kan die van Vlaanderen relatief „jong” genoemd worden. Voor het gehele land is ongeveer 12,2% van de totale bevolking minstens 65 jaar oud.

2. DE DEMOGRAFISCHE DYNAMIEK. Demografische situatiebeelden dienen in dynamisch verband, in hun verloop door de tijd heen, geanalyseerd te worden. De factoren die de demografische structuur van een gebied bepalen, kunnen gemakkelijk weergegeven worden: het saldo van geboorten en sterften, het saldo van de migratiebewegingen. Een basisfeit, resultaat van het samenspel der zo pas genoemde factoren, dient al dadelijk gereleveerd te worden: de Belgische bevolking groeit traag. De sterkste aanwas deed zich voor tijdens de decennia 1890-1900 en 1900-'09 met respectievelijk gemiddeld 1,03% en 1,09% per jaar. Tijdens de decennia 1950-'60 en 1960-'70 bereikten deze aanwassen respectievelijk 0,59% en 0,54%. Praktisch kunnen wij deze trage groei nog het best illustreren aan de hand van het bevolkingsverloop in Nederland. Omstreeks 1840 was de bevolking van Nederland ongeveer 1,2 mln. inwoners kleiner dan die van België. Kort vóór de Tweede Wereldoorlog heeft het bevolkingscijfer van Nederland dat van België ingehaald, thans heeft het het Belgische reeds in aanzienlijke mate overschreden. Voor Nederland waren de decennia met de grootste bevolkingsaanwas 1910-'20 en 1920-'30 met respectievelijk gemiddeld 1,55% en 1,54% per jaar. Het maximale groeitempo per decennium was er dus sterker dan in België; de culminatie viel ook later. Voor beide landen speelt de migratie over de landsgrenzen heen slechts een zeer beperkte rol. Derhalve kan deze divergerende ontwikkeling hoofdzakelijk door het verloop van nataliteits- en mortaliteitscijfers verklaard worden. Het sterftecijfer van Nederland, dat tijdens de periode 1850-'70 absoluut hoger lag dan in België ($\pm 27\text{‰}$ tegen ± 22 à 23‰) is er sterker gedaald (voor de periode 1950-'60: 8,7‰ in Nederland tegen 11,9‰ in België). De absoluut steeds grotere geboortencoëfficiënten van Nederland (voor de ten opzichte van de nataliteit meest gunstige periode uit de tweede helft van de negentiende eeuw, nl. 1860-'80: gemiddeld $\pm 37\text{‰}$ à 38‰ in Nederland, tegen gemiddeld $\pm 31,5\text{‰}$ à 32‰ in België) hebben een minder sterke achteruitgang gekend dan in België het geval geweest is.

TABEL I: De stand van de bevolking

	Per 31 december 1961 (volkstelling)		Per 31 december 1970	
Vlaamse gewesten	5.063.974	55,1	5.432.790	56,1
Brussel-hoofdstad	1.022.795	11,1	1.071.194	11,—
Waalse gewesten	3.102.972	33,8	3.187.007	32,9
België	9.189.741	100,—	9.690.991	100,—

TABEL II: Aantal vreemdelingen per taalgebied op 31 december 1970

Taalgebieden	Aantal vreemdelingen		
	Mannen	Vrouwen	Totaal
Vlaanderen	97.373	74.676	172.049
Arrondissement Brussel-hoofdstad	90.002	80.014	170.016
Wallonië	203.450	170.722	374.172
België	390.825	325.412	716.237

TABEL III: De territoriale verdeling van de Vlaamse bevolking

	Aantal	% van de Vlaamse bevolking	% van de Belgische bevolking	Inwoners per km ²
Provincie Antwerpen	1.535.680	28,3	15,9	537
Provincie Oost-Vlaanderen	1.314.031	24,2	13,6	441
Provincie West-Vlaanderen	1.056.855	19,4	10,9	337
Provincie Limburg	656.477	12,1	6,8	271
Arrondissement Leuven	391.608	7,2	4,—	337
Arrondissement Halle-Vilvoorde	419.418	7,7	4,3	467
De zes randgemeenten	58.721	1,1	0,6	1.157
Vlaamse gewesten	5.432.790	100,—	56,1	402

Wat ons bijzonder interesseert, is wel de uiteenlopende demografische ontwikkeling van de Nederlands- en de Franstalige gebiedsdelen. Een uitstekende globale voorstelling kan men hiervoor verkrijgen aan de hand van de zogenaamde „lange bevolkingscyclus” of de fasentheorie. Deze berust op de studie van het verloop van de geboorten- en sterftencijfers van de Westeuropese landen tijdens de periode van hun industrialisatie. Opvallenderwijze geven de relevante krommen voor deze landen, afgezien van opmerkelijke defaseringsverschijnselen, een vrij gelijkaardig verloop te zien. De veronderstelling ligt dan ook voor de hand dat

een gemeenschappelijke oorzaak – de industrialisatie – hiervoor verantwoordelijk zou zijn.

In een gestileerde voorstelling kan het totaalbeeld in fasen – vandaar „fasentheorie” – ingedeeld worden. Fase I (einde achttiende en begin negentiende eeuw) wordt hierbij als typisch beschouwd voor de preïndustriële periode: geboorten- en sterftencijfers liggen beide zeer hoog; de natuurlijke aanwas blijft derhalve gering. Fase II – voor de meeste landen culminerend omstreeks 1870 – is typisch voor de periode van de eigenlijke industrialisatie: het sterftencijfer daalt o.m. dank zij de betere hygiëne, terwijl het geboortencijfer nog

TABEL IV: Verdeling van de bevolking per leeftijdsgroep

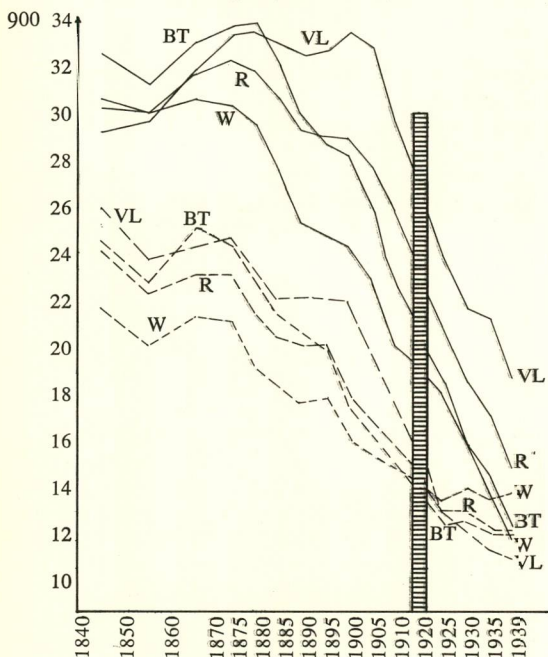
	Vlaamse gewesten	Brussel- hoofdstad	Waalse gewesten	België
Kinderen onder de 15 jaar	25,5	18,1	23,0	23,8
Volwassenen 15 jaar tot 65 jaar	63,7	66,9	63,5	64,—
Ouderen 65 jaar en meer	10,8	15,—	13,5	12,2

groot blijft, de bevolking kent een snelle expansie (explosie). Fase III komt voor in volkshuishoudingen waar de industrialisatie reeds tot volle bloei gekomen is; het sterftencijfer daalt verder, zij het dan langzamer dan voorheen, terwijl het geboortencijfer een sterke achteruitgang te zien geeft. De globale groei kent een gevoelige daling. Fase IV is die waarin de Westerse economieën zich thans bevinden. Tussen geboorten- en sterftencijfers blijkt een nieuw, misschien nog labiel evenwicht tot stand gekomen te zijn: het globale groeiritme is zeer verzwakt.

De volgende grafieken geven een illustratie van de laatste drie fasen van de „lange bevolkingscyclus” aan de hand van Belgische statistische gegevens. De opsplitsing van de gegevens (behoudens voor grafiek II) geschiedde op basis van een indeling naar provincies (vóór de meest recente gebiedswijzigingen).

GRAFIEK I: Geboorten- en sterftencijfers voor de Vlaamse provincies, de Waalse provincies, Brabant en België (1840-1939).

– Volle lijnen: geboortencijfers.

– Stippellijnen: sterftencijfers.

BT = Brabant

VL = Vlaamse provincies

W = Waalse provincies

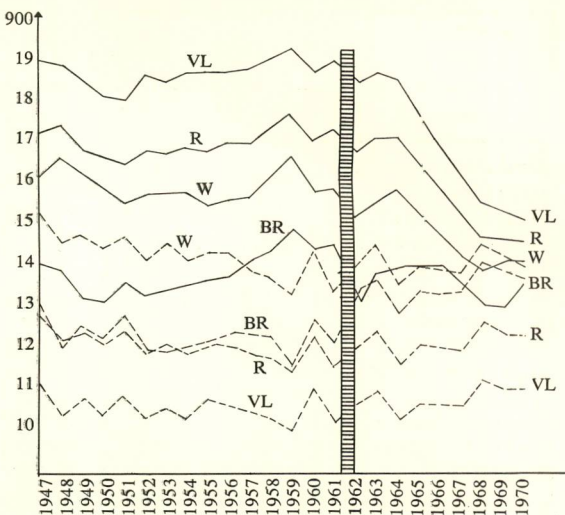
R = Rijk

Voor de periode 1840-1870: gemiddelden over 10 jaar; na 1870: gemiddelden per 5 jaar.

– De hoge geboortencijfers van de Vlaamse provincies culminereren omstreeks 1870 en blijven hoog tot aan de eeuwwisseling. Daarna treedt een vrijwel ononderbroken baisse op (van ca. 33‰ naar ca. 19‰).

– De geboortencijfers van de Waalse provincies bereiken reeds omstreeks 1870 hun hoogtepunt (ca. 30‰) om tegen het eind van de beschouwde periode te dalen tot ca. 12‰. Op het eind van de jaren dertig is de natuurlijke bevolkingsbalans hier zelfs negatief geworden.

GRAFIEK II: Geboorten- en sterftencijfers: 1947-'61 en 1962-'70

– Volle lijnen: geboortencijfers.

– Stippellijnen: sterftencijfers.

BR = Brussel hoofdstad

VL = Vlaamse gewesten

W = Waalse gewesten

R = Rijk

Grafiek I laat duidelijk een defaseringsverschijnsel zien. De nataliteit van de Vlaamse provincies blijft ongeveer dertig jaar langer dan in de Waalse provincies op een hoog peil; het verval is hier later ingetreden.

De tweede grafische voorstelling werd opgemaakt op jaarbasis; voor de jaren 1947 tot '61 maakten wij een indeling naar de oude taalgebieden, van 1962 af berust de territoriale indeling op de nieuwe afbakening der taalgebieden.

De belangrijkste gegevens voor de periode 1962-'70 werden samengebracht in Tabel V.

– *Periode 1947-'61*: Zowel de geboorten als de sterftencijfers vertonen een vlak verloop; de aangroei is matig, een labiele evenwichtssituatie tekent zich af.

– *Periode 1962-'70*: Van $\pm$ 1964 af nemen we een nieuwe beweging waar: de geboortencijfers geven, zowel in Vlaanderen als in Wallonië, een aanzienlijk verval te zien; pas op het eind van de periode blijkt een zekere stabilisatie op te treden. Dit verschijnsel moet zeker als tijdelijk beschouwd worden; de zwakke geboortencijfers van de oorlogsjaren beïnvloeden de vruchtbaarheid.

Een kleine vergelijking laat de precaire demografische toestand duidelijk uitkomen:

	1968		1969	
	N	M	N	M
België	14,7	12,6	14,6	12,4
Vlaanderen	15,5	11,2	15,2	11,0
Wallonië	13,8	14,4	14,0	14,1
Nederland	18,6	8,2	19,2	8,3
Frankrijk	16,8	11,1	16,7	11,3
West-Duitsland	16,3	11,9	15,0	11,9

TABEL V: Geboorten- en sterftencijfers (per 1000)

	Gemiddelde 1962-'66			1967			1968			1969			1970		
	N	M	S	N	M	S	N	M	S	N	M	S	N	M	S
Limburg	22,3	7,5	14,8	19,8	7,4	12,4	18,4	7,8	10,6	18,1	7,7	10,4	17,4	8,-	9,4
Antwerpen	17,6	10,6	7,-	15,7	10,7	5,-	15,2	11,3	3,9	14,9	11,2	3,7	14,6	11,2	3,4
West-Vlaanderen	18,3	10,6	7,7	16,3	10,6	5,7	15,6	11,2	4,4	15,6	11,1	4,5	15,4	11,-	4,4
Arrondissement Leuven	16,8	10,6	6,2	15,-	10,4	4,6	14,7	11,6	3,1	14,4	11,1	3,3	14,6	10,7	3,9
Oost-Vlaanderen	16,8	12,1	4,7	15,6	11,9	3,7	15,1	12,8	2,3	14,8	12,5	2,3	14,9	12,4	2,5
Arrondissement Halle-Vilvoorde	16,-	10,8	5,2	14,4	10,6	3,8	13,9	11,2	2,7	13,8	11,1	2,7	13,3	11,1	2,2
Randgemeenten	14,1	8,6	5,5	11,5	8,9	2,6	12,1	9,6	2,5	11,2	8,9	2,3	11,7	10,2	1,5
Gemiddeld Vlaamse Gewesten	17,9	10,6	7,3	16,1	10,6	5,5	15,5	11,2	4,3	15,2	11,-	4,2	15,1	11,-	4,1
Waalse Gewesten	15,2	13,9	1,3	14,2	13,7	0,5	13,8	14,4	-0,6	14,-	14,1	-0,1	14,1	14,-	0,1
Brussel hoofdstad	13,7	13,3	0,4	13,5	13,3	0,2	13,-	14,-	-1,-	12,9	13,7	-0,8	13,5	13,7	-0,2
België	16,5	12,-	4,5	15,2	11,9	3,3	14,7	12,6	2,1	14,6	12,4	2,2	14,6	12,3	2,3

N: Geboortencijfers; - M: Sterftencijfers; - S: Saldo:

De om zich heen grijpende denataliteit kan ook op een andere wijze geïllustreerd worden. Het aantal gemeenten met een negatieve natuurlijke groei-balans (meer sterften dan geboorten), nam van 1960 tot '70 toe met 265 eenheden. Hun aandeel in het totaal aantal gemeenten steeg van 25% naar 36%. Deze totale aangroei was als volgt over de taal-streken verdeeld:

- Vlaams taalgebied: + 95 (sterke aangroei, vnl. in de arrondissementen Aalst en Oudenaarde);
- Waals taalgebied: + 153 (de aangroei was vnl. opvallend in de arrondissementen Bastenaken en Dinant);
- Brussel: + 17.

In Vlaanderen steeg het aandeel van de gemeenten met een negatieve natuurlijke bevolkingsbalans van 8,5% naar 12,4%. In Wallonië gaat in bijna de helft van de gemeenten (48,4% in 1970) de bevolking op natuurlijke wijze achteruit!

Het aantal gemeenten met een negatieve migratie-balans (meer emigranten dan immigranten) neemt daarentegen geleidelijk af.

Een andere belangrijke conclusie die men uit de

analyse kan trekken is deze: de zgn. bevolkingsveroudering of bevolkingsvergrijzing kan eruit worden afgelezen. De procentuele toeneming van het aantal oudere personen op de totale bevolking is een verschijnsel dat alle Westerse landen sinds omstreeks de Eerste Wereldoorlog kennen. De cijfers voor België leze men in Tabel VI. Een sprekender voorstelling is mogelijk met behulp van het maatgetal van Billeter. De formule hiervan is zeer eenvoudig:

$$\frac{F_{0-14} - F_{50+}}{F_{15 \text{ à } 49}}$$

Het gaat dus om de verhouding tussen de frequentie van de leeftijdsgroep der personen, jonger dan 15 jaar, verminderd met die van de leeftijdsgroep der personen van 50 jaar en ouder en de frequentie van de leeftijdsgroep der personen met een leeftijd tussen 15 en 49 jaar. De noemer van de breuk vertegenwoordigt ten naaste bij $\pm 50\%$ van de totale bevolking. Derhalve is gemakkelijk in te zien dat het maatgetal van Billeter normaal

TABEL VI

	1880	1900	1910	1930	1947	1961	1969
Procentueel aandeel van de personen van 65 jaar en ouder	6,3	6,2	6,4	7,6	10,7	12,2	13,3
Aantal ouderen (boven de 65 jaar) per 100 volwassenen (20 à 64 jaar)	12,6	12,0	11,9	12,5	17,5	21,3	24,-

TABEL VII: Bevolkingsveroudering volgens maatgetal van Billeter

	1920	1930	1947	1961	1969
België	0,09	0,0	-0,14	-0,16	-0,12
Vlaamse gewesten	0,19	0,10	-0,01	-0,06	-
Waalse gewesten	0,0	-0,09	-0,26	-0,23	-

TABEL VIII: Procentueel aandeel van de personen van 65 jaar en meer in de totale bevolking

Rangschikking volgens kol. 3		Omstreeks 1900	Omstreeks 1950	Basisjaren
(1)		(2)	(3)	
1.	<i>Waalse gewesten</i>	6,2	12,3	1900/1947
2.	Frankrijk	8,2	11,8	1901/1950
3.	Gr.-Brittannië	4,7	10,8	1901/1951
4.	<i>België</i>	6,2	10,7	1900/1947
5.	Oostenrijk	5,0	10,6	1900/1951
6.	Zweden	8,4	10,3	1900/1950
7.	Noorwegen	7,9	9,6	1900/1950
8.	Zwitserland	5,8	9,6	1900/1950
9.	<i>Vlaamse gewesten</i>	6,5	9,4	1900/1947

Bron: X. Kaufmann: Die Ueberalterung. Ursachen, Verlauf und wirtschaftliche und soziale Auswirkungen des demographischen Alterungsprozesses (1960), en eigen berekeningen.

TABEL IX: Evolutie van de bevolking van de verschillende gebiedsdelen over de periode 1930-'70

	1930		1970	Aangroei (%)	
Vlaamse gewesten	4.138.182	51,1	5.432.790	56,1	+ 31,3 %
Brussel-hoofdstad	892.183	11,0	1.071.194	11,0	+ 20,1 %
Waalse gewesten	3.061.639	37,9	3.187.007	32,9	+ 4,1 %
België	8.092.004	100,—	9.690.991	100,—	+ 19,8 %

een waarde zal aannemen tussen $+ 1$ en $- 1$. Hoe dichter de uitkomst bij $+ 1$ ligt, des te „jonger” de bevolking zal zijn en omgekeerd.

Berekening van dit maatgetal levert de resultaten op die te lezen zijn in Tabel VII.

Belangrijker is wellicht de vergelijking met de toestand in ons omringende landen (z. Tabel VIII).

De demografische toestand van de Waalse gewesten kan, in het licht van deze vergelijking, alleen maar bijzonder verontrustend genoemd worden.

Het voornaamste gevaar van een té ver gaande veroudering blijft wellicht van psychologische aard: „Pays de vieilles gens, ruminant de vieilles idées dans de vieilles maisons” (A. Sauvy). De toestand van Vlaanderen kan niet bemoedigend genoemd worden. De vraag blijft, of de reeds vastgestelde defasering niet verder zal doorwerken. De enige mogelijkheid tot „verjonging” ligt per slot van rekening in de opvoering van de nataliteit.

Het beeld dat tot dusver verkregen werd, dient met betrekking tot het jongste verleden ietwat verfijnd te worden.

Derhalve worden enigszins dichter bij ons liggende perioden nader, zij het dan ook weer vrij globaal, onderzocht.

De evolutie van de bevolking der verschillende gebiedsdelen over de periode 1930-'70 blijkt uit Tabel IX.

De evolutie van de Vlaamse gewesten naar een duidelijke meerderheidspositie wordt door deze tabel duidelijk geïllustreerd. De periode die ons scheidt van de Tweede Wereldoorlog, werd in twee subperioden gesplitst (z. Tabellen X en XI). – 1947-'61. Voor deze periode moest de oude ge-

biedsindeling (vóór de wetten van 8 november 1962 en 2 augustus 1963) gebruikt worden.

De gegevens van deze tabel spreken voor zichzelf:

a) Vlaanderen verkeert hier steeds nog in de traditionele positie van mensenreservoir: het natuurlijke bevolkingsoverschot gaat gepaard met een belangrijk negatief migratiesaldo. In absolute cijfers blijkt de „afvloeiing” het grootst te zijn in Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen, gevolgd door Limburg.

b) Wallonië met een zwak natuurlijk accres bezit steeds nog een positief migratiesaldo.

c) De enorme zuigkracht van het arrondissement Brussel komt zeer duidelijk tot uiting.

– 1961-’70. Hier konden de gegevens bijeengebracht worden op basis van de nieuwe gebiedsindeling.

De tegenstelling tussen de situaties die beide periodes – de tweede is korter! – te zien geven, moet wel bijzonder frappant genoemd worden. Ze is ook hoogst belangrijk! Bij goed nazien zal men onmiddellijk waarnemen dat de natuurlijke aangroei in alle gewesten aanzienlijk is geslonken.

Vlaanderen heeft zich losgemaakt van zijn „voedingspositie”; het werd o.m. ook ten gevolge van demografische verzwakking een ontvanggebied (vreemde arbeidskrachten). Dit is een van de meest opmerkelijke structuurverschijnselen die zich in de loop van de jaren zestig voorgedaan hebben.

3. EEN DEMOGRAFISCHE PROJECTIE. Het maken van bevolkingsprojecties blijft een hachelijke onderneming. Op de techniek ervan dient hier niet te worden ingegaan. De hypothesen waarop ze gebaseerd zijn, kunnen door de feitelijke ont-

TABEL X: Bevolkingsloop volgens de gewesten

	31/12/1947	31/12/1961	Aangroei	Natuurlijke aangroei		Migratie- saldo
				Eenheden	% van tot.	
Antwerpen	1.281.333	1.443.355	162.022	150.351	92,8	11.671
Arrondissement Leuven . .	316.677	352.467	35.790	33.832	94,5	1.958
Limburg	460.446	574.606	114.160	124.300	108,9	-10.140
Oost-Vlaanderen	1.217.280	1.272.005	54.725	92.488	169,-	-37.763
West-Vlaanderen	996.449	1.068.976	72.527	108.758	150,-	-36.231
Vlaamse gewesten	4.272.185	4.711.409	439.224	509.729	116,1	-70.505
Henegouwen	1.224.800	1.248.854	24.054	26.048	108,3	- 1.994
Luik	963.851	1.003.526	39.675	13.683	34,5	25.992
Luxemburg	213.478	216.848	3.370	15.697	465,8	-12.327
Namen	356.090	369.432	13.342	15.866	118,9	- 2.524
Arrondissement Nijvel . . .	181.866	200.136	18.270	1.138	6,2	17.132
Waalse gewesten	2.940.085	3.038.796	98.711	72.432	73,4	+26.279
Arrondissement Brussel . .	1.299.925	1.439.536	139.611	30.068	21,5	109.543
België	8.512.195	9.189.741	677.546	612.229	90,4	65.317

TABEL XI: Bevolkingsloop volgens de gewesten

	31/12/1961	31/12/1970	Aangroei	Natuurlijke aangroei		Migratie- saldo
				Eenheden	% van tot.	
Antwerpen	1.443.355	1.535.680	92.325	76.304	82,6	16.021
Randgemeenten	45.873	58.721	12.848	1.894	14,7	10.954
Halle-Vilvoorde	370.121	419.418	49.297	14.890	30,2	34.407
Arrondissement Leuven . . .	363.099	391.608	28.509	17.469	61,3	11.040
Limburg	572.075	656.477	84.402	72.855	86,3	11.547
Oost-Vlaanderen	1.271.545	1.314.031	42.486	44.362	104,4	– 1.876
West-Vlaanderen	997.906	1.056.855	58.949	59.191	100,4	– 242
Vlaamse gewesten	5.063.974	5.432.790	368.816	286.965	77,8	81.851
Henegouwen	1.317.498	1.330.789	13.291	7.246	54,5	6.045
Luik	991.893	1.015.309	23.416	280	1,2	23.136
Luxemburg	216.848	219.186	2.338	6.351	271,6	– 4.013
Namen	369.432	384.689	15.257	7.031	46,1	8.226
Nijvel arrondissement . . .	207.301	237.034	29.733	–510	–1,7	30.243
Waalse gewesten	3.102.972	3.187.007	84.035	20.398	24,3	63.637
Brussel hoofdstad	1.022.795	1.071.194	48.399	512	1,1	47.887
België	9.189.714	9.690.991	501.250	307.875	61,4	193.375

TABEL XII: Hypothese over de toekomstige bevolkingsontwikkeling

	1970		1985 (projectie)		Aangroei (in %)
Vlaamse gewesten	5.432.790	56,1	6.085.112	57,6	+ 12,-
Brussel-hoofdstad	1.071.194	11,0	1.044.831	9,9	- 2,5
Waalse gewesten	3.187.007	32,9	3.425.714	32,5	+ 7,5
België	9.690.991	100,-	10.555.657	100,-	+ 8,9

wikkeling spoedig achterhaald worden. Over de toekomstige bevolkingsontwikkeling van België zijn verscheidene studies voorhanden. Eén van de meest recente (o.m. gebaseerd op een migratie-hypothese van 10.000) is afkomstig van R. Lesthaeghe (Tiende Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres. De behoeften van de Mens en de Belgische Economie in de Jaren tachtig. Aanvullende nota's, 1971). Ze heeft betrekking op de verdeling naar leeftijd, geslacht en taalstreek van de Belgische bevolking in het jaar 1985.

De hoofdkenmerken ervan kan men als volgt samenvatten (z. Tabel XII).

De groei van de totale bevolking blijft zwak. In 1985 mag een lichte relatieve „verjonging” verwacht worden. De verschuiving van het demografisch overwicht in de richting van de Vlaamse gewesten zet zich voort: ± 6 personen op de 10 zouden de Vlaamse gewesten bewonen.

De band met de V.B. ligt voor de hand. Deze is in de grond een uiting van Vlaamse „volkskracht”. Veel van hetgeen zich, tijdens de laatste jaren, voordoet op het vlak van het politiek en sociaal-economisch leven, wordt begrijpelijk in het licht van de geschetste demografische evolutie. De krachtlijnen van het sociaal-economisch leven hebben zich, tijdens de jaren zestig, duidelijk in de richting van Vlaanderen verlegd. De jaren zestig zijn in meer dan één opzicht doorslaggevend op het stuk van de verwezenlijking van de idealen die de V.B. zich steeds heeft gesteld. Van een demografische situatie zonder problemen kan bezwaarlijk gewaagd worden. Iedere complexe structuur geeft aanleiding tot even complexe appreciaties...

LITERATUUR: *Demografie van België van 1921 tot 1939* (1944); - J. de Roeck, *De Belgische demografie en de ongelijke voortplanting van Vlamingen en Walen* (1944); - C. Mertens, *La répartition de la population sur le territoire belge* (1946); - R. Cliquet, *On the differential population development of the Flemings and the Walloons, its influence on the Flemish-Walloon relations* (1960); - *De denataliteit in België, maatregelen ter bestrijding* (1960); - F. van Mechelen, *Aktuele bevolkingsvraagstukken* (1961); - G. Deblaere en M. van Geel, *Aspecten van de Belgische demografische evolutie, 1947-1961*, in *Tijdschrift voor Economie* (1965); - J. Delode, *Les déplacements de population à l'intérieur du pays*, in *Revue CEW* (1965); - *Bevolkingsverspreiding in de Benelux*, in *Benelux-Economisch en Statistisch Kwartaalbericht* (1968); - R. André, *Le vieillissement de la Belgique* (1969).

ANDRE DEVREKER